

## Ideile politice din perioada preclasică a gândirii antice grecești

Petre Dumitrescu

Odată cu Grecia antică putem spune că a apărut "cultura nedesăvârșită", care a inventat însă politica. În afară de cuvântul *republică*, toți ceilalți termeni politici (*monarhie, aristocrație, oligarhie, democrație, etc.*) sunt de origine greacă. Grecia reprezintă, de fapt, locul apariției *discursului teoretic despre politică*, care este un discurs logic, rațional, construind justificări, legitimitări și chiar adevărate sisteme politice. "Miracolul grec" constă tocmai în faptul că elementul axial al culturii grecești este elaborarea explicației de tip logico-rațional. Odată cu Grecia antică apare un alt mod, o altă paradigmă de receptare și asumare a lumii.

De asemenea, grecii au fost primii care au realizat un tip de "stat" (*polis*) care cerea din partea tuturor cetățenilor liberi o participare reală la viața politică. În secolul VIII î.Hr. *polisul* era deja constituit, iar ceea ce distinge *polisul* grec de alte tipuri de stat este faptul că membrii săi au dreptul, atunci când se adună (*ecclesia*), de a discuta problemele statului. De aici și pasiunea pe care o aveau grecii pentru politică. Apariția științei politice în Grecia se datorează îndeosebi nivelului ridicat de conștientizare a problemelor pe care le pune existența comunitară.

Dintr-o perspectivă istorică, putem distinge – paralel cu evoluția gândirii filosofice - mai multe etape ale afirmării ideilor politice în Grecia antică:

1. *etapa mitologică*;

2. *etapa filosofică* – structurată, la rândul ei, în următoarele faze:

A. *faza preclasică* (presocratică), caracterizată prin orientarea gândirii spre cercetarea naturii; este vorba de *etapa cosmocentrică*, când omul caută să se cunoască prin investigarea cosmosului, încercând să-și definească chipul prin acesta.

B. *faza clasică* (socratică), ilustrată de figurile epocale ale lui Socrate, Platon și Aristotel; o dată cu aceștia s-a structurat însăși cultura și filosofia europeană prin instituirea perspectivei antropocentrice, adevărata cale regală a filosofiei. În această fază, omul caută adevărul despre sine și lume nu în natură, ci în interioritatea sa cea mai

adâncă, unde se pot identifica condițiile de posibilitate ale cunoașterii, existenței și acțiunii.

3. *faza elenistică*, în care gândirea pune accentul pe problemele esențiale de viață ale individului, începe o dată cu moartea lui Alexandru Macedon și destrămarea imperiului său.

În antichitatea greacă nu exista o distincție clară între filosofie și politică, de aceea putem vorbi mai degrabă de o filosofie politică. În genere, gândirea antică greacă este caracterizată prin *sincretism*, nefiind încă separate între ele diferitele domenii ale spiritului. Filosofia, știința, morala, arta, politica, religia formează, în cadrul gândirii antice grecești, un tot unitar.

În *etapa mitologică* se remarcă în mod special Homer (*Iliada*, *Odiseea*) și Hesiod. Din punct de vedere politic, Homer (sec. IX î. Hr.) recunoaște originea divină a regalității, numind pe regi "fii ai lui Zeus". Puterea regală este asimilată cu cea paternă, regii deținând puterea militară, juridică și sacerdotală. Bunăstarea și salvarea poporului este principala lor datorie, de aceea Homer îi numește "apostolii poporului". Existau adunări ale bătrânilor, ale șefilor militari sau chiar adunări populare, care însă nu deliberează, ci doar aprobă.

Hesiod (sec. VIII-VII î.Hr.), în lucrarea sa *Munci și zile*, propune o periodizare a istoriei omenirii: *epoca de aur* (caracterizată prin lipsa de viclenie, de necinste, de violență), *epoca de argint*, *epoca de bronz* și *epoca de fier* (caracterizată prin griji, necinste, viclenie, parșivenie etc.). Hesiod crede că Adevărul va triumfa, iar acest Adevăr nu se află în viitor, ci în trecut, în revenirea la epoca de aur, la starea de ordine a începutului.

*Etapa preclasică* începe propriu-zis cu discursul logico-rațional. Se remarcă însă și poezii gnomici, ce plasează fericirea în ordinea vieții politice. Fokilide, în acest sens, spunea: "O mică cetate, clădită pe o stâncă, dacă este în ordine, valorează mai mult decât un monarh puternic dar lipsit de rațiune". Dintre legislatori, se remarcă în chip deosebit Solon, adversar de temut al tiraniei, dar și al neutralității în disputele politice, care considera că acolo unde nu există legalitate nu putem vorbi de pace. Punându-și întrebarea "care este cea mai bună cale de a suprima nedreptatea?", Solon răspundea:

trebuie să facem astfel "încât cei care nu au suferit nedreptatea să se revolte împotriva-i ca și victimele ei".

Un discurs teoretic despre politică întâlnim la Pitagora (sec. VI î. Hr.). Acesta întemeiază la Crotona, în sudul Siciliei, cunoscută în antichitate sub numele de Grecia Mare, o congregație semi-religioasă cu o învățătură atât esoterică (doar pentru inițiați) cât și exoterică; pitagoreicii au introdus pentru prima dată elementele matematice în meditația morală și politică. Principiile morale și politice erau ascetismul, supunerea absolută în raport cu șeful, disciplina de fier, credința în cuvântul maestrului, viața în comun și stăpânirea în comun a bunurilor. Autocratismul intelectual al pitagoreicilor tinde și, de fapt, ajunge la *teocrație*: șeful este considerat purtătorul forței sacre; legile divine, nescrise determină legile scrise ale oamenilor; regele este una dintre legile vii, în timp ce legea scrisă este neînsuflețită; din legea divină își extrage regele legitimitatea, iar supusul libertatea. Pentru pitagoreici, cel mai bun regim politic este aristocrația bazată pe raporturi subcontrare: cei buni sunt sus, cei slabi jos. Democrația îi egalizează pe oameni, iar în tiranie cei buni sunt jos, iar cei răi sus.

De la Heraclit din Efes, „*Obscurul*“ (sec. V î. Hr.), ne-au rămas 130 de fragmente. Unora dintre acestea li s-au conferit o semnificație politică, cum sunt cele care vorbesc despre primordialitatea rațiunii și a legii, care trebuie să fie pentru cetate ceea ce este inteligența pentru om. În fragmentele heraclitiene se repetă deseori formula: "Poporul trebuie să lupte pentru legile sale, așa cum luptă pentru zidurile sale"; această formulă mărturisește nașterea unui nou tip de om - *cetățeanul*. Așa cum inteligența ordonează haosul, legea stabilește ordinea și dreptatea (*diké*) în cetate.